

Zitierhinweis

Bosáková, Zdenka: Rezension über: Klaus-Dieter Herbst, Biobibliographisches Handbuch der Kalendermacher. 3: Kalendermacher Heller – Reinstein, Jena: Verlag HKD, 2020, in: Český časopis historický, 2021, 4, S. 991-993, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/43a1307025334cf38590879f1306b46b>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

tický, hospodářský (zejména jde o obchod) a kulturní vývoj. Že tu dominují Vídeň a Vídeňské Nové Město, není překvapením. Ale jde tu i o některé politické momenty a o jejich význam pro vnitřní a správní dějiny země.

Fischer se zapojuje i do diskuse o rodišti Waltra von der Vogelweide, který je mj. autorem tzv. *Palästina Lied* a jehož původ není bezpečně znám. Fischer se opatrně kloní k tomu rakouskému, ale překvapivě v tomto kontextu vůbec nezmiňuje důležitou indicii, již jsou cestovní účty pasovského biskupa Wolfgera z Erly, (v edici H. Hegerové). To, že autor v „rodokmenu“ babenberských křižáků (s. 8) udělal z manželky Leopolda IV. Marie dceru českého „krále“ Soběslava (I.) stačí jen zmínit. Poznámkový aparát, seznam literatury a samostatné rejstříky osob a míst uzavírají tuto informativní a nenáročnou knihu.

Ivan Hlaváček

Raný novověk

Klaus-Dieter HERBST

Biobibliographisches Handbuch der Kalendermacher

Bd. 1: Einführung und Verzeichnisse, 408 s., ISBN 978-3-941563-21-6.

Bd. 2: Kalendermacher Achalm – Heldvader, 502 s., ISBN 978-3-941563-22-3.

Bd. 3: Kalendermacher Heller – Reinstein, 502 s., ISBN 978-3-941563-23-0.

Bd. 4: Kalendermacher Reisacher – Zorawsky, 504 s., ISBN 978-3-941563-24-7.

Jena, Verlag HKD 2020, 4 Bände, ISBN 978-3-941563-26-1.

Čtyřdílná Biobibliografická příručka tvůrců kalendářů je výsledkem devatenáctileté práce Klause-Dietera Herbsta s podporou

odborníků z institucí po celém Německu. První ze svazků obsahuje úvodní studii, soupis pramenů a literatury a vysvětlivky k sekci kalendářů v rámci internetového portálu ThULB Jena. Další tři svazky jsou biobibliografickou encyklopedií osob, které přispěly k vydání kalendářů (dále tvůrci) v německém kulturním prostoru od 16. do 18. století.

Úvodní studie podrobně popisuje cestu, kterou bylo nutné ujit pro zprovoznění online databáze kalendářů,¹ která se stala podkladem pro prezentovanou publikaci. Herbst pracoval od roku 2002 na několika projektech, díky kterým shromažďoval materiály pro publikaci na téma kalendářů a osobností jejich tvůrců. Nasbíral údaje o 15 000 exemplářích kalendářů (jde o typ zvaný v němčině Schreibkalender)² a jejich tvůrcích. V úvodní studii je jako tvůrce kalendáře definována osoba, která dala podklady ke kalendářové, astronomické a astrologické části a zpracovala údaje, případně je odevzdala tiskaři nebo vydavateli a získala za něj honorář. Od poloviny 16. století se k výše zmíněnému přidává autor informativní, zábavné a poučné části kalendáře, od 17. a 18. století též autor textů sloupků. V poslední třetině 17. a v 18. století není již autorem kalendáře jedna osoba, ale kalendář je výsledkem činnosti redakce, kde panovala dělba práce podle povahy činnosti.

Úvodní studie popisuje vývoj kalendářů od poloviny 15. do konce 18. století. Kalendáře v tomto období plnily kromě primár-

1 Databáze je dostupná na adrese <https://www.presseforschung.uni-bremen.de/dokuwiki/doku.php?id=startseite> (15. 9. 2021).

2 Do češtiny někdy též překládáno jako psací kalendář. Jedná se o typ kalendáře, který má ve svazku všíte vakanty na poznámky.

ní úlohy orientace v kalendářním roce též úlohu zatím neexistujících časopisů. Byly místem pro výměnu názorů a prezentaci různých informací (například astronomické a astrologické údaje včetně polemiky o jejich správnosti). Podrobně je rozebírána otázka osob, kterým byly kalendáře určeny a které je kupovaly (*Käufer*). Pro zvýšení zájmu o konkrétní kalendáře byli kupující často zmiňováni již v samotném titulu. Do 17. století byly kalendáře všeobecné, určené zájemcům ze všech vrstev, často uvozeny určením „dem gemeinen Mann“ (tento pojem a jeho vývoj v 16.-18. století je podrobně vysvětlen na s. 67–70). Od poloviny 17. století se objevují i kalendáře určené konkrétním skupinám kupujících – pro „vzdělané“ (obsahovaly stati z oblasti přírodních věd a historicko-politické události), a pro „méně vzdělané“ (ty obsahovaly hádanky a veselé příběhy).

Úvodní studie obsahuje i výběr statistických dat, jako jsou výše nákladu kalendářů a výše honorářů vyplacených jejich autorům. V obou případech jsou z pramenů známy konkrétní příklady, které ale nedovolují plnohodnotné srovnání z časového ani teritoriálního hlediska, protože pro tuto oblast neexistují ucelená data. Dají se zjistit pouze z náhodných zdrojů jako je korespondence, údaje o objednávkách, počty okolkovaných kalendářů a podobně. Při interpretaci je vždy nutné brát v potaz konkrétní situaci, ke které se údaj vztahuje, což také autor důsledně činí.

Poslední část prvního svazku tvoří poznámky a rejstříky ke svazkům 2–4. Tato část publikace zahrnuje jak rejstřík autorů se samostatným heslem (kterých je většina), tak rejstřík autorů bez samostatného hesla, k nimž měl autor k dispozici obvykle naprosté minimum informací. Lze očeká-

vat, že v budoucnu bude výzkum pokračovat a řadu bílých míst se podaří postupně zaplnit.

Jádrem publikace jsou svazky 2–4, které obsahují 781 abecedně seřazených hesel (medailonů) tvůrců kalendářů z německé kulturní oblasti. Díky tomu, že autor respektoval tuto oblast a nesnažil se vymezit oblast zájmu geograficky ani národnostně, lze mezi hesly nalézt osobnosti pocházející a působící téměř v celé střední Evropě, například na území dnešního Polska, České republiky nebo Švýcarska. Medailony těchto osob jsou zpracovány stejně pečlivě včetně všech jejich děl, a to i těch, které s kalendáři a Německem nesouvisí. V medailonech jsou citované i tituly v jiných jazycích než v němčině a obligátní latině, nalezneme zde například i kalendáře francouzské, maďarské, polské nebo české, oblast zájmu není omezena ani jazykovým hlediskem.

Jednotlivá hesla obsahují nejdříve životopisná data a v některých případech podobiznu. Jako další údaj v pořadí je uvedeno období, po které vycházel alespoň jeden kalendář spojený s tímto tvůrcem, včetně údaje, od koho nebo kdo vydávání převzal. Následují životopisné údaje, za nimi jsou uvedeny všechny tituly kalendářů včetně jejich datace a poté všechny ostatní tisky autora, poté poznámkový aparát – bibliografie, odkazy na tematické portály, kde má autor také záznam (například CERL, VD16 atd.), přehled dohledaných exemplářů kalendářů ve světových knihovnách včetně signatur a odkaz na online verzi konkrétních exemplářů kalendářů. Pro úplnost je u některých autorů uvedena citace z pramenů – z konkrétního kalendáře, korespondence autora nebo dobové literatury. Posledním údajem u každého hesla

je datum vytvoření a datum poslední aktualizace. Trochu překvapivě ale medailony neobsahují odkaz na elektronickou podobu hesla v databázi.¹

Publikace Klause-Dietera Herbsta poskytuje ucelený pohled na osobnosti tvůrců kalendářů v období od 16. do přelomu 18. a 19. století. Jedná se o jedinečné dílo, neboť údaje o tvůrcích kalendářové literatury se vyskytují často sporadicky nebo jako poznámka u jiných témat. Téma kalendářové literatury nepatřilo a nepatří do centra zájmu badatelů zabývajících se raně novověkými nebo moderními dějinami. I když stěžejní částí této publikace je přehled medailonů autorů, úvodní studie poskytuje zajímavý náhled do vývoje kalendářů a naznačuje, jaké (nejen statistické) výstupy lze z databáze tvůrců kalendářů v budoucnu získat. Díky souběžné existenci elektronické databáze se dá předpokládat, že ani po vydání této publikace není výzkum kalendářové literatury v německé kulturní oblasti zcela uzavřen. To je patrné při nahlédnutí do aktuální verze elektronické databáze, kde některá hesla byla od vydání publikace již aktualizována. Je také možné, že se tak stalo právě na základě ohlasu vydané publikace.

Zdenka Bosáková

Josef HRDLIČKA – Jiří JUST –
Petr ZEMEK (edd.)

***Evangelické církevní řády pro šlechtická
panství v Čechách a na Moravě
1520–1620***

(= Documenta res gestas Bohemicas saeculorum XVI.–XVIII. Illustrantia. Series B, sv. 8 / Prameny k českým dějinám 16.–18. stol., illustrantia)

České Budějovice, Historický ústav
Filozofické fakulty Jihočeské univerzity,
České Budějovice 2017, 497 s.,
ISBN 978-80-7394-679-1.

Církevní řády patří mezi důležité dokumenty, jež umožňují detailnější vhled do náboženských dějin a praxe v konkrétních místech. I přes jejich nesporný význam jim však až donedávna nebyla v českém prostředí věnována systematická pozornost. Kritická edice, v níž se autoři zaměřili na církevní řády určené pro některá panství nekatolických šlechticů v Čechách a na Moravě v době předbělohorské, proto představuje důležitý krok na cestě k postupnému zaplnění této mezery.

V rozsáhlé úvodní studii autoři shrnují jak dosavadní stav bádání, tak i vysvětlují význam šlechtických církevních řádů. Upozorňují přitom, že při konfesionalizaci poddaných nebylo vydávání řádů tím hlavním nástrojem, jímž zůstával v první řadě důsledný výkon patronátního práva. Do edice byly zařazeny církevní řády v užším významu, tedy písemnosti, jež vznikly za účelem církevní správy a formování náboženské praxe. Příbuzné prameny, kterými jsou např. listiny, postupující patronátní právo městským radám, či školní řády, zde zpřístupněny nejsou, ačkoliv někdy bývají také nepřesně označovány jako církevní řády.

1 V elektronické verzi databáze jsou hesla ve stejné podobě jako v tištěné podobě, ale schází zde poznámkový aparát.